

Філософія

DOI: 10.15421/1720106

УДК: 141

Особливості антропології Кароля Войтили

Марія Довгань, Львівський національний університет імені Івана Франка

Мета. Вивчити особливості антропологічних поглядів Кароля Войтили. Проведено компаративістичне дослідження методів та ідей мислителя із томізмом, феноменологією, персоналізмом. Аналіз здійснено на основі вивчення праць дослідників філософсько-богословської спадщини К. Войтили та порівняння їх результатів із його вченням.

Актуальність. Людина є одним із центральних питань філософських досліджень. Релігійна філософія наголошує на духовній сутності людини, що співвідноситься із Богом, у добу Нового часу сутність людини ототожнюється із розумом. У свою чергу, марксистська філософія наголошує на діяльній сутності людини, а в окремих напрямках сучасної філософської думки заперечується реальність особистого «я». Вплив філософської думки має вагомe значення для розвитку суспільства, тому дослідження антропологічних ідей Кароля Войтили – папи Івана Павла II, однієї із найвпливовіших постатей кінця XX–поч. XXI ст. має суттєве значення для філософії та процесів державотворення.

Результати. Встановлено, що в основі філософсько-богословської спадщини Кароля Войтили лежить християнське вчення, що дає підстави деяким дослідникам характеризувати його ідеї як християнську або богословську антропологію. Проведено аналіз творчої спадщини К. Войтили в контексті філософської, богословської, зокрема християнської антропологій. **Висновки.** Встановлено, що антропологічне вчення Кароля Войтили становить оригінальну цілісність, містить переосмислення ключових антропологічних концепцій та філософських течій, виходить із християнських цінностей, базується на індивідуальному та суспільному вимірі людини, має прикладне значення. Виявлено ключові ідеї та методи, що зближують антропологію Кароля Войтили із томізмом, феноменологією та персоналізмом. Серед науковців виявлено проблему неузгодженості щодо визначення ключових засад антропологічного вчення К. Войтили та неоднотайності у віднесенні мислителя до однієї із філософських течій.

Ключові слова: метод, особа, персоналізм, релігія, томізм, феноменологія, філософська антропологія, християнство

Features of Karol Wojtyla's anthropology

Mariia Dovhan, Ivan Franko National University of Lviv

The goal of the paper is to study the peculiarities of Karol Wojtyla's anthropological views. It offers a comparative study of the thinker's methods and ideas with Thomism, phenomenology, and personalism. The analysis is based on the works of researchers of the philosophical and theological heritage of Karol Wojtyla and comparison of their results with his teachings.

The relevance of the paper lies in the fact that a human being is one of the central issues of philosophical research. Religious philosophy emphasizes the spiritual essence of a human being, which correlates with God, while in the 17th and 18th centuries the essence of a human being is identified with the mind. In turn, Marxist philosophy emphasizes the active essence of a human being. In some areas of modern philosophical thought denies the reality of the personal «I». The influence of philosophical thought is important for the development of society, so the study of anthropological ideas of Karol Wojtyla, Pope John Paul II, one of the most influential figures of the late 20th-early 21st century is essential for the philosophy and processes of state formation.

Results. It is established that the basis of Wojtyla's philosophical and theological heritage is a Christian doctrine, which gives grounds for some researchers to characterize his ideas as Christian or theological anthropology. The paper performs the analysis of Wojtyla's creative heritage in the context of philosophical, theological, and, in particular, Christian anthropologies.

Conclusions. It has been established that the anthropological teaching of Wojtyła presents an original integrity, contains a rethinking of key anthropological concepts and philosophical currents, based on Christian values, individual and social dimension of a human being, and has applied value. The key ideas and methods that bring Wojtyła's anthropology closer to Thomism, phenomenology and personalism are revealed. Among scientists, there is a problem of inconsistency in determining the key principles of anthropological teachings of Wojtyła and inconsistency in referring the thinker to one of the philosophical currents.

Keywords: *Christianity, method, person, personalism, phenomenology, philosophical anthropology, religion, Thomism*

Особенности антропологии Кароля Войтылы

Мария Довгань, Львовский национальный университет имени Ивана Франко

Цель. Изучить особенности антропологических взглядов Кароля Войтылы. Проведено компаративистское исследование методов и идей мыслителя с томизмом, феноменологией, персонализмом. Анализ осуществлен на основе изучения работ исследователей философско-богословского наследия К. Войтылы и сравнения их результатов с его учением.

Актуальность. Человек является одним из центральных вопросов философских исследований. Религиозная философия подчеркивает духовную сущность человека, которая соотносится с Богом, в эпоху Нового времени сущность человека отождествляется с умом. В свою очередь, марксистская философия подчеркивает деятельность сущность человека, а в отдельных направлениях современной философской мысли отрицается реальность личного «я». Влияние философской мысли имеет большое значение для развития общества, поэтому исследование антропологических идей Кароля Войтылы – Папы Иоанна Павла II, одной из самых влиятельных фигур конца XX – нач. XXI в. имеет существенное значение для философии и процессов государственного строительства.

Результаты. Установлено, что в основе философско-богословского наследия Кароля Войтылы лежит христианское учение, что дает основания некоторым исследователям характеризовать его идеи как христианскую или богословскую антропологию. Проведен анализ творческого наследия К. Войтылы в контексте философской, богословской, в частности христианской антропологии.

Заключение. Установлено, что антропологическое учение Кароля Войтылы составляет оригинальную целостность, содержит переосмысления ключевых антропологических концепций и философских течений, выходит из христианских ценностей, базируется на индивидуальном и общественном измерении человека, имеет прикладное значение. Выявлены ключевые идеи и методы, которые сближают антропологию Кароля Войтылы с томизмом, феноменологией и персонализмом. Среди ученых обнаружена проблема несогласованности по определению ключевых принципов антропологического учения К. Войтылы и несогласованности в отнесении мыслителя к одному из философских течений.

Ключевые слова: *метод, личность, персонализм, религия, томизм, феноменология, философская антропология, христианство*

Вступ.
У філософії буття людини зазвичай вивчалось крізь призму особливостей філософських шкіл, узалежнювалось від наявної системи цінностей, досліджувалось відповідно до методів. Філософська антропология кінця XX – початку XXI століття характеризується особливим інтересом до результатів вивчення людини природничими та гуманітарними науками. Відповідно синтезує їх та розширює власну сферу вивчення людини. Філософська антропология у багатоманітній прояві свідчить

про складність охоплення багатогранного людського буття.

Актуальність.

Людина як образ та подоба Бога виступає в Кароля Войтили основою християнської антропологии. Від Бога він виводить гідність людини. При вирішенні Каролем Войтилою багатьох антропологічних питань звернення до Бога, до релігійного виміру людини є неунікненним. Однак зупинитись на зачисленні Кароля Войтили до релігійних філософів буде недостатнім для окреслення його філософсько-антропологічної думки.

Його праці вимагають детального аналізу, оскільки, аналізуючи думки М. Шелера, І. Канта, Т. Аквінського та інших філософів, він пропонує власну інтерпретацію досліджуваних проблем. Звернення до різних філософських течій формує його оригінальний стиль філософування.

Мета дослідження: вивчити особливості антропологічних поглядів Кароля Войтили.

Аналіз публікацій.

З огляду на вивчення методології Кароля Войтили важливими є праці польських дослідників. Це, зокрема, В. Гертх, А. Пултавські, М. Грабовські, М. Мруз, Я. Купчак, Ф. Гренюк, Ч. С. Бартнік, С. Ковальчик. Грунтовні дослідження філософсько-богословської спадщини Кароля Войтили здійснили українські науковці: А. Пашук, П. Кралюк, О. Твердислова.

Аналіз філософської методології, контексту, етики, самостановлення особи здійснено у праці під ред. Г. Голуба (Hołub, Biesaga, Merecki, & Kostur, 2019). Особливо цінним для дослідження є розгляд антропологічної проблематики через звернення до трансцендентності, а також досвіду, правди та нігілізму (Acosta, & Reimers, 2016). Вагомість дослідження Дж. Кросбі становить його спроба переосмислення ідей Дж. Г. Ньюмена через призму персоналізму Кароля Войтили, звернення до суб'єктивності та об'єктивності (Crosby, 2016, p. 24–39).

З. Павлак називає проблему людини одним із центральних питань творчої спадщини Кароля Войтили, виділяє наступні ключові для мислителя аспекти: гідність людини, особовість, земне та есхатологічне покликання, основні права та обов'язки, форми суспільного життя (O antropologii Jana Pawła II, 2004, s. 141). Ф. Овсієнко окрім поняття «особа» основними у філософії людини Кароля Войтили також виокремлює наступні поняття: «гідність», «автономність», «свобода», «особливість» «винятковість» (Овсієнко, 2009, с. 135–150), чим дистанціюється від рис, пов'язаних із релігійним виміром людини.

Дослідницький інтерес становить думка Й. Майки про недоцільність пов'язувати суспільне вчення Кароля Войтили, особливо його «концепцію людини» з однією із філософських систем – томізмом чи феноменологією (Кирну, 1994, s. 15). Й. Майка акцентує на цілісності охоплення Каролем Войтилою дійсності

та на центральному місці людини у його філософській спадщині. Різні аспекти, крізь які людина виражається, слугують формуванню її інтегрального бачення, з чим погоджується, зокрема, Й. Купний.

Аналіз наукових праць засвідчив проблематичність віднесення Кароля Войтили до однієї із філософських течій і окреслення його місця у філософській антропології та філософії загалом.

Результати дослідження.

Задля досягнення поставленої мети необхідний контекстний аналіз, звернення до феноменології, томізму та інших філософських течій.

На основі аналізу окремих праць Кароля Войтили дослідники намагаються віднести його до певної філософської течії, визначити його стиль, основний метод. Однак при цьому результати їх дослідження неодноразово екстраполюються на всю спадщину мислителя. Таке явище слід розглядати як суттєву проблему, адже на основі дослідження багатьох, зокрема маловідомих робіт мислителя, доцільно стверджувати, що залежно від періоду написання та типу роботи ставляться різні акценти у висвітленні конкретної проблематики, запозичуються чи творчо модифікуються методи із різних філософських шкіл.

Так українські дослідники Б. Лобовик та С. Ладивірова, досліджуючи енцикліку «Сотий рік», її основою вважають принципи персоналізму, солідарності, субсидіарності та спільного блага, які називають «конкретизацією християнського образу людини» як основного для Кароля Войтили (Лобовик, & Ладивірова, 1993, с. 145–153). Однак така характеристика вельми загальна та не розкриває особливостей філософського вчення мислителя. Я. Купчак на основі вивчення енцикліки «Відкупитель людини» зауважує формування у ній методу міркувань Кароля Войтили про людину. На його думку, людина як шлях Церкви є провідною ідеєю цієї енцикліки. Він вважає, що існує достатньо підстав вважати цю працю програмним документом мислителя (O antropologii Jana Pawła II, 2004, s. 13–24). Однак у роботах інших дослідників основою філософських міркувань Кароля Войтили про людину неодноразово зазначається праця «Особа і вчинок».

Як і Т. Аквінський Кароль Войтила

використовує філософські та богословські ідеї. Тому Й. Купний, аналізуючи його християнську антропологію, базовану на Об'явленні, намагається диференціювати її аспекти – розглядає її через призму богословської, філософської та суспільної антропологій. Першу він називає основною, аргументуючи вагомістю значення для Кароля Войтили богословського бачення людини, аналізує його розуміння місця людини у задумі Бога. У філософській антропології Кароля Войтили Й. Купний вбачає пояснення біблійно-богословського бачення людини, вважає, що він «нечітко звертається до філософського бачення людини» (Курпу, 1994, s. 15). Вивчення Й. Купним суспільної антропології базоване на дослідженні суспільного життя людини та значенні основних моральних аспектів його організації. При цьому робиться спроба окреслення персоналістських основ міжнародного ладу. Зауважимо, що Кароль Войтила вважає християнську антропологію частиною богослов'я, а соціальне вчення Церкви відносить до сфери богослов'я, передусім морального, що дозволяє полемізувати із Й. Купним стосовно здійсненого ним розмежування християнської антропології Кароля Войтили (Ioannes Paulus, 1991, p. 55).

Зауважимо, називаючи людину істотою релігійною, Кароль Войтила розкриває її зв'язок із невидимим світом. Оскільки він розглядає людину як істоту, створену Богом на Його образ та подобу, із Ним пов'язує мету людського існування. За словами Кароля Войтили, кожен здатний не лише вірити, але й досягнути розумом існування Бога. Вагомість значення Бога для людини мислитель аргументує необхідністю відповісти на потребу своєї природи – духовно удосконалюватись та уподібнюватись до Творця, а також дією Його ласки, що ушляхетнює пошкоджену гріхом людську природу.

Окрім колізій із характеристикою антропології Кароля Войтили, ще більша складність існує із його віднесенням до певної філософської течії. З. Міколейко, аналізуючи праці Кароля Войтили, наголошує: «відношення до томізму є важливим елементом і становить головний аспект філософського «самоокреслення» Кароля Войтили» (*Filozofia i myśl społeczna Jana Pawła II*, 1983, s. 87). Порівняння ідей К. Войтили, Т. Аквінського та І. Канта здійснює Дж. Кнасас,

особливо акцентуючи на понятті «свобода» (Knasas, 2018, p. 437–451). Взаємозв'язок між ідеями Канта та персоналізмом, їх втіленням у вченні Кароля Войтили досліджував З. Амброжевіч (Ambrożewicz, 2015, p. 1–29). Важливим для нашого дослідження є аналіз етичної проблематики Кароля Войтили (Pawel, 2016, p. 269–281), зокрема, здійснений в контексті томізму (Ugobi-Onyemere, 2017, p. 25–51) та з акцентом на питаннях свободи та відповідальності (Woelkers, 2016, p. 633–647).

Коментуючи ідеї Т. Аквінського, Кароль Войтила справді використовував їх, іноді дещо змінюючи акценти, тому вивчення його філософсько-богословської спадщини в контексті томізму теж становить дослідницьку проблему. Зауважимо, що Кароля Войтилу не можна назвати винятково ретранслятором ідей томізму, З. Міколейко також це відзначає. Дослідник виокремлює два способи розвитку думки К. Войтили: наслідування аристотелівсько-томістської традиції та власні пошуки розв'язання філософських проблем (*Filozofia i myśl społeczna Jana Pawła II*, 1983, s. 88). О. Кирилова припускає, що Кароль Войтила свідомо дотримувався неотомістської антропології (Кириллова, 2007). Зауважимо, що Кароль Войтила наголошував на обмеженості як філософії, так і богослов'я, аргументуючи представленням ними лише часткової правди (Jan Paweł II, 1988, s. 77). Він наголошує на потребі підтримки релігії світською наукою.

Підставою, що дозволяє говорити про звернення Кароля Войтили до феноменології є досвід. Оскільки на ньому він базує адекватну антропологію, неодноразово зауважує, що досвід є основою його міркувань, вбачаємо у ньому одну із особливостей підходу Кароля Войтили до розгляду антропологічної проблематики. З. Павлак підтверджує нашу думку щодо важливості досвіду для Кароля Войтили. Вихідним пунктом філософської антропології Кароля Войтили він називає досвід людини (*O antropologii Jana Pawła II*, 2004, 141–161). Однак звернення до досвіду все ж не розкриває усієї методології адекватної антропології Кароля Войтили.

На думку М. Грабовського, Кароль Войтила «переступає у своєму філософському розвитку класичну метафізику» і звертається до пережиття особи як феноменолог, що дозволяє польському досліднику вбачати у цьому різновид феноменології. Її основою вважає

не лише розгляд біологічного та психічного аспекту буття людини, а й спільне відчуття сенсу, пов'язаного із цими дійсностями (О антропологии Jana Pawła II, 2004, s. 10–22).

Внесок Кароля Войтили у феноменологію російська дослідниця О. Твердислова трактує як її «помітне вдосконалення», цінність якого вбачає у поєднанні «особистісно-суб'єктивного підходу у трактуванні людини з реалізмом буття». Тому обґрунтування суб'єктивності як об'єктивної даності вимагає вивчення філософії буття у зв'язку із філософією свідомості (Твердислова, 1998).

Значно раніше польська дослідниця С. Здибіцька теж відзначала поєднання Каролем Войтилою об'єктивного та суб'єктивного, філософії буття та філософії свідомості. Однак, на відміну від О. Твердислової, вона вважала доречним говорити не про феноменологію Кароля Войтили, а про персоналізм, особливістю якого у цього мислителя і є поєднання філософії буття та філософії свідомості (Jan Paweł II, 1982, s. 116). Таким чином, на основі приведених вище прикладів виявляється проблемність у чіткому визначенні як основного методу Кароля Войтили, так і віднесення його до певної філософської течії. Водночас з'являється площина для вивчення його внеску у феноменологію та персоналізм. Своєрідність феноменології Кароля Войтили зауважують також інші дослідники. Зокрема, Й. Купний дотримується думки щодо інструментальної ролі феноменології у міркуваннях Кароля Войтили (Kupny, 1994, s. 126).

Таким чином можемо ствердити однастайність цих дослідників щодо вагомості місця феноменології у творчості Кароля Войтили. Відповідно, доцільно розглядати звернення до феноменології як одну із ключових особливостей його філософсько-богословської спадщини. На основі аналізу досліджень місця феноменології у творчій спадщині Кароля Войтили можемо говорити про її трансформацію, що становить предмет для окремого вивчення.

Вагоме місце у працях Кароля Войтили займають також ідеї персоналізму. В цьому контексті відзначимо працю А. Реймерса (Reimers, 2017, p. 125–148). Й. Купний наголошує на домінуванні у філософській антропології Кароля Войтили розуміння людини як особи, що притаманне персоналізму. Г. Гунтсон – дослідник інтелектуальної

спадщини Кароля Войтили із Гарварду окреслює його філософську своєрідність як «нове розуміння індивідуалізму» або «відповідальний персоналізм» (Weigel, 1995, s. 124). Для досягнення мети важливим є аналіз праць Кароля Войтили через гідність та самовизначення та через призму християнського вчення (Thomas J. Gentry II, 2020, p. 237–251). Практичне значення антропологічного вчення Кароля Войтили простежується у праці М. Дарсі (Darcy, 2019, p. 126–148). Автор аналізує міжлюдську взаємодію, становлення особи через вчинок, приділяючи увагу християнському контексту.

Важливою для дослідження філософсько-богословської спадщини Кароля Войтили є думка української дослідниці О. Кирилової. Вона наголошує на двох важливих складових формування його поглядів: томізмі та католицькому персоналізмі, який «опонує офіційному католицькому богослов'ю» (Кириллова, 2007). Таке твердження викликає застереження, а водночас інтерес до його філософсько-богословської спадщини. Зауважимо, що Кароль Войтила як глава Римсько-Католицької Церкви дотримувався її доктрини, зокрема, рішень Другого Ватиканського Собору і вчення Церкви є основою його філософсько-богословської спадщини.

Висновки.

Завдяки аналізу історіографії виявлено малодосліджені питання філософсько-антропологічної спадщини Кароля Войтили, його приналежність до певної філософської течії констатовано як актуальну проблему філософських досліджень. Багатоманіття окреслень особливостей антропологічної проблематики Кароля Войтили виявляє необхідність нового прочитання його думок. У результаті дослідження зосереджено увагу на особливостях підходів Кароля Войтили до антропологічної проблематики, здійснено порівняння його ключових ідей з томізмом, феноменологією, персоналізмом.

Виявлено: як і у томістичній традиції, Кароль Войтила наголошує на потребі гармонії віри та розуму, розділяє їх сфери застосування та визначає межі розуму стосовно проблеми Бога; релігійний обов'язок не розглядає як обмеження свободи людини; Божественний закон закорінює у людській природі.

Встановлено: із персоналізмом К. Войтилу зближує центральне місце особи у

дослідженнях; її розуміння як буття духовного, якому властиві активність та воля; вагомість вивчення суспільного виміру людини.

З'ясовано: спорідненість поглядів Кароля Войтили із феноменологією полягає в акценті на вивчення свідомості, досвіду; використанні феноменологічного методу при аналізі поведінки, переживань, а також обґрунтуванні розуміння людини як особи; трактуванні суб'єктивності як об'єктивної даності.

У результаті дослідження встановлено, що основою філософсько-богословських міркувань Кароля Войтили є християнське вчення; зв'язок із Богом вважається невід'ємною частиною становлення особи,

а релігійність – атрибутом кожної людини; релігійність розглядається як необхідна умова гармонійного розвитку особи; завдяки розуму людина може пізнати Бога та себе, а через пізнання правди визначити власні цілі та слідувати справжнім цінностям.

Вивчення філософсько-богословської спадщини Кароля Войтили свідчить про недостатню систематизацію його поглядів щодо антропологічної проблематики та здійснення її аналізу часто поза контекстом філософської антропології. Перспективними залишаються дослідження місця Кароля Войтили у філософській антропології, а також особливостей його філософування.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Кириллова О. Статус и значение личности в католической мысли XX века, 2007. URL: <http://olga-kirillova.narod.ru/catholic.htm>.
- Лобовик Б., Ладивірова С. Проблема особистості, суспільства і держави з точки зору основних принципів католицького соціального вчення. Церква і соціальні проблеми. Енцикліка «Сотий рік». Львів, 1993. С. 145–153.
- Овсиенко Ф. Личность и социальное развитие в католической «антропологизированой» теологии. Вопросы религии и религиоведения. Москва : ИД МедиаПром, 2009. Вып. 1. С. 135–150.
- Твердислова Е. Иоанн Павел II. Культурология XX век энциклопедия. Санкт-Петербург : Университетская книга, 1998. URL: <http://culture.niv.ru/doc/culture/encyclopedia-xx-vek/200.htm>.
- Acosta M., Reimers A. J. Karol Wojtyła's Personalist Philosophy. Washington : D.C. Catholic University of America Press, 2016. 288 p.
- Ambroźewicz Z. The Philosophical Roots of Individuals and Persons. Personalism and Individualism against the Background of Kant. *Diametros*, 2015. №46. P. 1–29.
- Crosby J. F. The Personalism of John Henry Newman as Interpreted Through the Personalism of Karol Wojtyła. *Newman Studies Journal*. 2016. No. 13 (2). P. 24–39.
- Darcy M. Personalism as Interpersonalism. *Quaestiones Disputatae*. 2019. No. 9 (2). P. 126–148.
- Filozofia i myśl społeczna Jana Pawła II / red. J. Keller. Warszawa : Państw. Wydaw. Naukowe, 1983. 246 s.
- Hołub G., Biesaga T., Merecki J., Kostur M. Karol Wojtyła. Kraków : Ignatianum University Press, 2019. 204 s.
- Ioannes Paulus PP. CENTESIMUS ANNUS. URL: http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus.html.
- Jan Paweł II. Redemptor Homīnis : tekst i komentarze. Lublin : KUL, 1982. 238 s.
- Jan Paweł II. Więź myślenia naukowego z wiarą warunkiem poszukiwania prawdy. Wiara i kultura : dokumenty, przemówienia, homilie / red. M. Radwan et al. Rzym ; Lublin : Red. Wydaw. KUL, 1988. S. 75–86.
- Knasas J. F. X. Kantianism and Thomistic Personalism on the Human Person : Self-Legislator or Self-Determiner? *Studia Gilsoniana*, 2018. No. 7 (3). P. 437–451.
- Kupny J. Antropologiczne podstawy nauczania społecznego Jana Pawła II. Opole : Wydaw. Św. Krzyża, 1994. 152 s.
- O antropologii Jana Pawła II / red. M. Grabowski. Toruń : Wydaw. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2004. S. 15–68.
- Reimers A. J. The Christian Personalism of John Paul II. *Journal of Interdisciplinary Studies*, 2017. No. 29 (1-2). P.125–148.
- Tarasiewicz P. Recovering Philosophy as the Love of Wisdom : A Contribution of St. John Paul II. *Studia Gilsoniana*, 2016. No. 5 (1). P. 269–281.
- Thomas J. Gentry II. Human Dignity, Self-determination, and the Gospel : An Enquiry into St. John Paul II's Personalism and its Implications for Evangelization. *Studia Gilsoniana*, 2020. No. 9 (2). P. 237–251.
- Ugobi-Onyemere M. C. John Paul II in the Light of Thomas Aquinas. *Journal of Interdisciplinary Studies*, 2017. No. 29 (1-2). P. 25–51.
- Weigel G. Ostateczna rewolucja : Kościół sprzeciwu a upadek komunizmu. Poznań : «W drodze», 1995. 316 s.
- Woelkers M. A. Freedom for Responsibility : Responsibility and Human Nature in the Philosophical Anthropology of Karol Wojtyła. *Studia Gilsoniana*, 2016. No. 4. P. 633–647.

REFERENCES

- Acosta, M., & Reimers, A. J. (2016). Karol Wojtyła's Personalist Philosophy. (p. 288). Washington, D.C. : Catholic University of America Press.
- Ambroźewicz, Z. (2015). The Philosophical Roots of Individuals and Persons. Personalism and Individualism against the Background of Kant. *Diametros*, 46, 1–29.

- Crosby, J. F. (2016). The Personalism of John Henry Newman as Interpreted Through the Personalism of Karol Wojtyła. *Newman Studies Journal*, 13 (2), 24–39.
- Darcy, M. (2019). Personalism as Interpersonalism. *Quaestiones Disputatae*, 9 (2), 126–148.
- Grabowski, M. (Ed.). (2004). *O antropologii Jana Pawła II* [About the Anthropology of John Paul II]. (pp. 15–68). Toruń : Wydaw. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika [in Polish].
- Hołub, G., Biesaga, T., Merecki, J., & Kostur, M. (2019). *Karol Wojtyła* [Karol Wojtyła]. (p. 204). Kraków : Ignatianum University Press.
- Ioannes Paulus P.P. (1991). *CENTESIMUS ANNUS*. Retrieved from http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus.html
- Jan Paweł II. (1982). *Redemptor Hominis : tekst i komentarze* [Redemptor Hominis : Text and Comments]. Lublin: KUL [in Polish].
- Jan Paweł II. (1988). *Więź myślenia naukowego z wiarą warunkiem poszukiwania prawdy* [The Connection of Scientific Thinking with Faith as a Condition of Seeking Truth]. *Wiara i kultura : dokumenty, przemówienia, homilie – Faith and Culture : Documents, Speeches, Homilies*. (s. 75–86). Rzym ; Lublin: Red. Wydaw. KUL [in Polish].
- Keller, J. (Ed.). (1983). *Filozofia i myśl społeczna Jana Pawła II* [Philosophy and Social Thought of John Paul II]. Warszawa: Państw. Wydaw. Naukowe [in Polish].
- Kirillova, O. (2007). Status i znaczenie lichnosti v katolicheskoy mysli XX veka [The status and significance of the person in the Catholic thought of the 20th century]. Retrieved from <http://olga-kirillova.narod.ru/catholic.htm> [in Russian].
- Knasas, J. F. X. (2018). Kantianism and Thomistic Personalism on the Human Person : Self-Legislator or Self-Determiner? *Studia Gilsoniana*, 7 (3), 437–451.
- Kupny, J. (1994). *Antropologiczne podstawy nauczania społecznego Jana Pawła II* [Anthropological Foundations of the Social Teaching of John Paul II]. Opole : Wydaw. Św. Krzyża [in Polish].
- Lobovyyk, B., & Ladyvirova, S. (1993). Problema osobystosti, suspilystva i derzhavy z tochky zoru osnovnykh pryncypiv katolyckoho social'nogo vchennja [The problem of a person, society and the state in terms of the basic principles of Catholic social teaching]. *Cerkva i socialni problemy. Encyklika «Sotyj rik» – Church and social problems. Encyclical Letter Centesimus Annus*. (s. 145–153). Ljviv [in Ukrainian].
- Ovsienko, F. (2009). Lichnost' i social'noe razvitie v katolicheskoy «antropologizirovanoi» teologii [Personality and social development in the Catholic «anthropologized» theology]. *Voprosy religii i religiovedeniya – Questions of religion and religious studies*, 1, 135–150. Moskva: ID MediaProm [in Russian].
- Reimers, A. J. (2017). The Christian Personalism of John Paul II. *Journal of Interdisciplinary Studies*, 29 (1–2), 125–148.
- Tarasiewicz, P. (2016). Recovering Philosophy as the Love of Wisdom: A Contribution of St. John Paul II. *Studia Gilsoniana*, 5 (1), 269–281.
- Thomas J. Gentry II. (2020). Human Dignity, Self-determination, and the Gospel: An Enquiry into St. John Paul II's Personalism and its Implications for Evangelization. *Studia Gilsoniana*, 9 (2), 237–251.
- Tverdislova, E. (1998). *Ioann Pavel II. Kul'turologija XX vek enciklopedija* [John Paul II. Culturology. 20th century. Encyclopedia]. Sankt-Peterburg: Universitetskaja kniga. Retrieved from <http://culture.niv.ru/doc/culture/encyclopedia-xx-vek/200.htm> [in Russian].
- Ugobi-Onyemere, M. C. (2017). John Paul II in the Light of Thomas Aquinas. *Journal of Interdisciplinary Studies*, 29 (1–2), 25–51.
- Weigel, G. (1995). *Ostateczna rewolucja : Kościół sprzeciwu a upadek komunizmu* [The Final Revolution : The Resistance Church and the Collapse of Communism]. Poznań : «W drodze» [in Polish].
- Woelkers, M. A. (2016). Freedom for Responsibility: Responsibility and Human Nature in the Philosophical Anthropology of Karol Wojtyła. *Studia Gilsoniana*, 4, 633–647.

Довгань Марія

Кандидат філософських наук
Львівський національний університет
імені Івана Франка

Dovhan Mariia

Candidate of Philosophical Science
Ivan Franko National University of Lviv

Email: dovhan.mariia.29@gmail.com

ORCID: 0000-0001-5267-5737

Цитування: Довгань, М. (2020). Особливості антропології Кароля Войтили. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*, 23 (12), 5–11. doi: 10.15421/1720106

Citation: Dovhan, M. (2020). Osoblyvosti antropologii Karolia Voityly [Features of Karol Wojtyla's anthropology] *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 23 (12), 5–11. doi: 10.15421/1720106

Стаття надійшла / Article arrived: 01.11.2020

Схвалено до друку / Accepted: 13.12.2020